

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 548/1, донетом на седници одржаној дана 21. фебруара 2023, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда мср **Стефана М. Степановића** под насловом „Акцентатска дублетност глагола у савременом српском књижевном језику”, урађену под менторским руковођењем др **Ане Батас**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Весна Ломпар

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: српски језик

Датум избора у звање: 6. јуни 2021.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Марина Спасојевић

Звање: виши научни сарадник

Ужа научна област: српски језик

Датум избора у звање: 23. фебруар 2021.

Установа на којој је запослен: Институт за српски језик САНУ

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Никола Радосављевић

Звање: доцент

Ужа научна област: српски језик

Датум избора у звање: 22. децембар 2020.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Стефан (Момчило) Степановић
Датум и место рођења:	12. јун 1994, Ваљево
Наслов мастер рада:	„Акценат глагола прве врсте (однос колубарског говора и књижевног језика)”
Датум одбране мастер рада:	15. јун 2018.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Универзитет у Београду – Филолошки факултет
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	српски језик

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Стефан Степановић, „Акценат трпног глаголског придева код глагола прве врсте у књижевном језику (у поређењу са колубарским говором)”, *Наш језик*, XLIX/2, 2018: стр. 35–51.
2. Стефан Степановић, „О акценатском типу *желим – желимо и желимо*”, *Језик данас*, 12, 2018: стр. 11–14.
3. Стефан Степановић, „Акценат презента код глагола прве врсте (однос књижевног језика и колубарског говора)”, [in:] М. Ковачевић, Ј. Петковић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, XI, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2020: стр. 39–51.
4. Стефан Степановић, „Презент и трпни придев глагола *надути (се)*”, *Наш језик*, LI/1, 2020: стр. 59–74.
5. Стефан Степановић, „Акценат именице *светло*”, *Српски језик: студије српске и словенске*, XXVI, 2021: стр. 599–612.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Акценатска дублетност глагола у савременом српском књижевном језику

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет рада су акценатски дублети глагола свих врста у савременом књижевном језику у следећим глаголским облицима: инфинитиву, презенту, радном и трпном глаголском придеву, аористу, глаголском прилогу садашњем и глаголском прилогу прошлом.

Под акценатском дублетношћу у дисертацији подразумева се напоредна употреба двају акценатских облика (ређе три или више) истог глаголског облика, односно двају акценатских облика једног глагола у конкретном облику тако да су глаголски облици истог фонолошког састава, истог значења и исте граматичке врсте. У дисертацији се обрађују само екавске варијанте.

Уз акценатску дублетност, у дисертацији се анализирају и акценатски модели. Под њима се подразумевају односи међу акценатским облицима.

У дисертацији се анализирају само акценатски облици који су обухваћени књижевнојезичком нормом, како је у теми дисертације и наглашено. Акценатска дублетност сагледавала се и према акценту глагола у староштокавским дијалектима. Иако је тема преваходно синхронијски усмерена, за узроцима дублетности трагало се и дијахронијски.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основне хипотезе:

На настанак акценатске дублетности код глагола утичу:

1. силабичка структура речи;
2. акценат мотивних речи;
3. распрострањеност дублетних облика у новоштокавским говорима;
4. аналогije (силабички једноставнији (простији глагол) – силабички сложенији глагол, акценатски типови у оквиру једне глаголске врсте, акценатски типови различитих глаголских врста).

Циљеви истраживања:

1. класификација акценатских дублета глагола у савременом српском књижевном језику;
2. испитивање фактора који утичу на настанак акценатске дублетности са дијахронијског, дијалектолошког, фонолошко-творбеног, фонолошког и фонолошко-морфолошког становишта;
3. допринос проучавању језика и разумевању акценатске дублетности глагола;
4. усавршавање и унапређивање нормативистичког и лексикографског приступа акценатским дублетима и њиховог представљања у нормативним приручницима и речницима савременог књижевног језика.

Очекивани резултати:

1. уочавање најчешћих дублетних акценатских комбинација за сваку глаголску врсту појединачно и за све врсте у целини;
2. уочавање корелација дублетних облика са дијахронијског, дијалектолошког, фонолошко-творбеног, фонолошког и фонолошко-морфолошког становишта;
3. потврда хипотезе да на настанак акценатске дублетности, између осталог, утичу силабичка структура речи, акценат мотивних речи, распрострањеност дублетних чланова у новоштокавским говорима, као и разне аналогije на релацији силабички једноставнији – силабички сложенији глагол, аналогije између самих глаголских облика, као и између различитих акценатских типова исте глаголске врсте, али и између глагола различитих врста.

VII KRATAK OPIS SADRŽAJA DOKTORСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

После краћег Увода (стр. 1–7), у којем је објашњен предмет рада, изнет преглед литературе, изложена методологија истраживања, циљеви и очекивани резултати, следи главни део рада (стр. 8–191). Централни део, у коме је спроведена студиозна анализа акценатске дублетности у глаголској парадигми, садржи најпре поглавља која углавном одговарају глаголским врстама (1–7) М. Стевановића, а за њима следе поглавља у којима се анализира акценатска дублетност у појединачним глаголским облицима: радном глаголском придеву, презенту, глаголском прилогу садашњем и прошлом и у аористу, као и поглавље које се односи на акценатску дублетност глагола *хтети* у одричном облику. У последња четири поглавља заокружују се резултати овога истраживања, и то систематским представљањем лексикографских случајева слагања и неслагања у навођењу дублета, потом акценатског односа мотивне речи и глагола, те типова акценатске дублетности, и – у поглављу закључак – сумирањем свих увида и сазнања до којих је аутор дошао анализом ексцерпираних акценатских облика.

Главни део рада започиње поглављем о акценатској дублетности глагола прве врсте (стр. 8–28). У оквиру њега разматра се дублетност у инфинитиву, радном глаголском придеву и глаголском прилогу прошлом акценатских типова: *пећи – печемо, лећи – легнем, доћи – дођем и трести – тресем*, потом акценатска дублетност у инфинитиву и презенту неких појединачних глагола, као и акценатска дублетност у трпном придеву, а на крају је представљена акценатска дублетност глагола који се не уклапају у постојеће типове. За тим поглављем следи поглавље о глаголима друге врсте (стр. 29–41), у оквиру којег се налазе два обимнија потпоглавља – *Типови акценатске дублетности (акценатска дублетност у инфинитиву и често у презенту)* и *Акценатска дублетност само у презенту*. Како ћемо у наставку видети, овако насловљена потпоглавља појављују се и у другим обимнијим поглављима. Пошто се глаголски облици граде од двеју основа – презентске и инфинитивне – очекивано је да се те основе, а самим тим и облици насталих од њих, понашају некад на исти начин, а некад различито, а у том случају облици и акценти различитих основа утичу једни на друге с циљем уопштавање одређене основе или акцента. Након овог поглавља следи 4. поглавље – *Глаголи треће врсте* (стр. 42–52). У оквиру њега опет се издваја потпоглавље *Типови акценатске дублетности (акценатска дублетност у инфинитиву и често у презенту)*. Наредно, пето, поглавље – *Глаголи четврте А врсте* (стр. 53–55) – започиње кратким потпоглављем *Акценатска дублетност у радном глаголском придеву глагола четврте А врсте*, а на њега се наставља обимније потпоглавље – *Акценатска дублетност презент глагола четврте А врсте*. За овим поглављем, очекивано, следе *Глаголи четврте Б врсте* (стр. 56–62), које започиње разматрањем типова акценатске дублетности. Након ових краћих поглавља због релативно малог броја глагола у посматраним врстама који у својој парадигми показују акценатску дублетност, следи обимно поглавље *Глаголи пете врсте* (стр. 63–90), које, уобичајено, започиње потпоглављем *Типови акценатске дублетности (акценатска дублетност у инфинитиву и често у презенту)*. У глаголе пете врсте спада велики број глагола у српском језику, па се међу њима јавља и велики број различитих типова акценатске дублетност (петнаест). Стевановићева шеста глаголска врста толико је комплексна и морфолошки и акценатски да је кандидат анализу акценатске дублетности глагола ове врсте сасвим оправдано поделио у два поглавља. Најпре долази краће поглавље *Глаголи шесте врсте инфинитивно-презентског односа е : и* (стр. 91–93), а за њим изузетно обимно и садржајем богато поглавље *Глаголи шесте врсте инфинитивно-презентског односа и : и* (стр. 94–157). Највећи број акценатских дублета јавља се управо код ових глагола, па су самим тим и односи међу њима најкомплекснији (36 типова код којих се дублетност јавља у инфинитиву и често и у презенту и 6 типова код којих се дублетност јавља само у презенту). Након тога, долази кратко поглавље о акценатским дублетима глагола седме врсте. Треба напоменути и то да су на крају сваког од побројаних поглавља место нашла кратка потпоглавља у којима се обрађују глаголи који се нису могли класификовати. Иза поглавља у којима се излажу глаголи прво према морфолошком критеријуму глаголске врсте, па унутар њих по типовима акценатске дублетности, следе поглавља у којима се анализирају поједини

глаголски облици – аорист (стр. 159–172), глаголски прилог садашњи (стр. 173–179). На крају се налази кратко поглавље о акценатским дублетима глагола типа *желимо – желимо* у презенту и о акценатским дублетима глагола *хтети* у одричном облику.

Иза ових поглавља следе три краћа прегледа претходно изнетих класификација – лексикографска обрада, фонолошко-творбена анализа свих типова акценатске дублетности, и преглед свих типова дублетности осим глагола прве врсте. Иза ових поглавља следи закључак (стр. 190–191).

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Стефан Степановић обавио је свеобухватно истраживање акценатских дублета код глагола у савременом српском књижевном језику. Не само што је користио за овакав тип докторских дисертација уобичајене изворе у виду речника српског језика (од *Српског рјечника* Вука Карацића (1852), преко тезаурусног *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ и шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске, до њеног једнотомног *Речника српског језика* (2018)) већ је за узроцима дублетности трагао и у етимолошким речницима и дијалектолошким монографским описима народних говора. Иако је дисертација синхронијски усмерена, посебну вредност имају закључци које је кандидат изводио на основу потврда које је проналазио у староштокавским дијалектима и дијахронијској литератури, јер без таквих увида не може се, гледано само из угла савременог језика, утврдити који је акценатски облик дијахронијски примарнији, односно изворан, па се самим тим не могу уочити ни остали узроци дублетности као што су, на пример, аналошка уопштавања. Од дијалектолошких студија користио је и оне које се тичу новоштокавских дијалеката трагајући за потврдама о постојању појединих акценатских облика. Такве потврде дају прилику и да се утврди распрострањеност конкретног акценатског облика и оправданост или неоправданост његовог нормативног статуса. Дублетни акценат глагола у књижевном језику прати се од Вука и Даничића током два века развоја модерног књижевног језика.

Као што је истраживање показало, скоро свака група глагола чини случај за себе, пошто су акценатски модели и типови акценатске дублетности толико разноврсни да је уопштене закључке, који се тичу свих глагола, тешко изводити.

Од општих појава издвојићемо овом приликом следеће:

1. Показано је велико неслагање у обради акценатских дублета глагола у речницима. Појављују се скоро сви случајеви неслагања – од тога да два од три речника препознају и бележе дублетне облике, преко тога да дублетне облике бележи само један од њих, до тога да један речник препознаје акценатске дублете као равноправне, други их третира као неравноправне, а трећи дублетни облик уопште не бележи. Овакви закључци, али и још више коментари у самом тексту за сваки глагол појединачно, могу несумњиво побољшати будућу лексикографску обраду акценатских дублета глагола.
2. Што се фонолошко-творбене анализе тиче, у закључку се издвајају следећи случајеви:
 - а) суфиксација: постоји дублетност мотивних речи и дублетност изведених глагола, постоји дублетност мотивних речи, али се она не преноси и на изведене глаголе, постоји и обрнут случај када се дублетност јавља код изведених глагола, али је нема у мотивној речи; б) префиксација: постоји дублетност и у мотивном и у префигираном глаголу, постоји дублетност у мотивном глаголу, али не и у префигираном, као и обрнут случај када се дублетност јавља у префигираном, али не и у мотивном.
3. Највећи број дублетних облика јавља се код глагола шесте Стевановићеве врсте.

На овако комплексан начин описана и протумачена акценатска дублетност глагола сваке појединачне групе дублетних парова, али и појединачних парова, пружа допринос у првом реду граматички српског језика, што се огледа у бољем познавању акценатских типова у

српском језику, затим морфофонолошких корелација и аналогича, тј. тенденција настанка дублета преношењем акцента, на пример, из презента у инфинитивске глаголске облике или из мотивне речи у деривирани глагол, потом тенденција да се, поред изворних акценатских облика префигираних глагола, јављају и дублети са тзв. префиксалним акцентима, тенденције да се дублетни акценат формира на релацији свршени : несвршени глагол под утицајем акцента глагола свршеног вида итд. На следећем месту је допринос овог рада нормативистици српског језика јер је при анализи акценатских дублета, узимајући у обзир историјски развој, територијалну заступљеност и системску заснованост појединачних акценатских облика, кандидат основао препоруке за оправданост или неоправданост дублетизма односно подређену или неподређену дублетност, чиме се унапређује и учвршћује акценатска норма. Дисертација има своју примену у лексикографији, како општедескриптивној, тако и специјалној, тј. у изради акценатских речника, а на основу њених резултата смањује се степен неуједначености у акцентовању глагола истог типа, а нарочито глагола исте мотивационе базе.

Истраживање акцената, природно, захтева истанчану аудитивну перцепцију, али да би се дошло до поузданих резултата, неопходна је прецизност и акрибичност. Имајући у обзир бројност ексцерпираних акценатских облика глаголских јединица, који су проверавани и упоређивани у великом броју лексикографских и нормативних извора, те дијалектолошких описа, можемо констатовати да су закључци кандидата Стефана Степановића емпиријски утемељени и самим тим за науку валидни. У изради и структурирању дисертације показао је смисао за систематизацију, поступност и аналитичност, а у завршним поглављима за синтетичка уопштавања.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Акценатска дублетност глагола у савременом српском књижевном језику**” аутора **Стефана М. Степановића**, констатовано је да утврђено подударње текста износи 2%.

Овај степен подударности последица је цитата, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, тзв. општих места и података, као и претходно публикованих резултата докторандових истраживања, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Акценатска дублетност глагола у савременом српском књижевном језику” кандидата мср Стефана М. Степановића оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Акценатска дублетност глагола у савременом српском књижевном језику”, коју је урадио кандидат мср Стефан М. Степановић под менторством др Ане Батас и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Весна Ломпар, ванредни професор
председник Комисије

2. _____
др Марина Спасојевић, научни сарадник
члан Комисије

3. _____
др Никола Радосављевић, доцент
члан Комисије